

WYTYCZNE MIĘDZYNARODOWEJ KOMISJI ds. TESTÓW (International Test Commission – ITC) z 2000 roku DOTYCZĄCE STOSOWANIA TESTÓW: WERSJA POLSKA¹

Tłumaczenie autoryzowane przez Polskie Towarzystwo
Psychologiczne

Rada Międzynarodowej Komisji d/s Testów (ITC) przyjęła formalnie Wytyczne na spotkaniu w Grazu (Austria) w czerwcu 1999 r.

Grupa Zadaniowa d/s Testów i Badań Testowych Europejskiej Federacji Zawodowych Stowarzyszeń Psychologów zatwierdziła Wytyczne na spotkaniu w Rzymie w lipcu 1999 r.

Wytyczne podano do publicznej wiadomości na Ogólnym Zgromadzeniu ITC w Sztokholmie, 24 lipca 2000 roku. Copyright ITC, 1999. ITC jest niekomercyjnym stowarzyszeniem zarejestrowanym w USA.

Aby uzyskać więcej informacji lub zgodę na cytowanie lub reprodukcję treści dokumentu, należy skontaktować się z sekretarzem ITC:

Prof. Jacques Grégoire, ITC Secretary
Université catholique de Louvain
Faculté de Psychologie
Place du Cardinal Mercier, 10
1348 Louvain-la-Neuve
Belgium
Email: jacques.gregoire@psp.ucl.ac.be

Aby uzyskać więcej informacji na temat Wytycznych, należy skontaktować się z:

Prof. Dave Bartram, ITC President
SHL Group plc, The Pavilion, 1 Atwell Place
Thames Ditton, KT7 ONE, Surrey
England
Email: dave.bartram@shlgroup.com

Patrz także strona internetowa ITC (z której można uzyskać kopie Wytycznych)

<http://www.intestcom.org>

Spis treści

PODZIĘKOWANIA

WPROWADZENIE I ZARYS OGÓLNY

Potrzeba wprowadzenia międzynarodowych Wytycznych
Główne kierunki i cele
Przebieg prac nad Wytycznymi

¹ Tłumaczenie: Teresa Szustrowa

WYTYCZNE

Podstawowy cel
Zakres Wytycznych
Dla kogo są Wytyczne
Czynniki związane z kontekstem
Wiedza, rozumienie i umiejętności

1 BRAĆ ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA ETYCZNE STOSOWANIE TESTÓW

- 1.1 Postępować w sposób profesjonalny i etyczny
- 1.2 Gwarantować posiadanie kompetencji do stosowania testów
- 1.3 Brać odpowiedzialność za stosowanie testów
- 1.4 Dbać o to, by materiały testowe były właściwie chronione
- 1.5 Dbać o to, by wyniki testowe były traktowane poufnie

2 STOSUJĄC TESTY, POSTĘPOWAĆ ZGODNIE Z ZASADAMI DOBREJ PRAKTYKI

- 2.1 Oceniać potencjalną użyteczność badania testowego w danej sytuacji diagnostycznej
- 2.2 Wybierać – spośród testów odpowiednich w danej sytuacji – testy technicznie solidne
- 2.3 Poświęcać należyłą uwagę kwestii bezstronności w badaniach testowych
- 2.4 Odpowiednio przygotowywać sesje testowe
- 2.5 Prawidłowo przeprowadzać badanie testowe
- 2.6 Dokładnie obliczać i analizować wyniki w teście
- 2.7 Właściwie interpretować wyniki
- 2.8 Jasno i precyzyjnie przedstawiać wyniki odpowiednim osobom
- 2.9 Sprawdzać przydatność testu

LITERATURA

ZAŁĄCZNIK A: WYTYCZNE DOTYCZĄCE OGÓLNEJ POLITYKI WOBEC BADAŃ TESTOWYCH

ZAŁĄCZNIK B: WYTYCZNE DOTYCZĄCE ZAWIERANIA KONTRAKTU MIĘDZY STRONAMI ZAANGAŻOWANYMI W PROCES BADANIA TESTOWEGO

ZAŁĄCZNIK C: KWESTIE DO ROZWAŻENIA W TRAKCIE PRZYGOTOWAŃ DO BADANIA TESTOWEGO OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH I UPOŚLEDZONYCH

ZAŁĄCZNIK D: WARUNKI, JAKIE MUSI SPEŁNIAĆ TŁUMACZENIE THE ITC GUIDELINES ON TEST USE

PODZIĘKOWANIA

Wytyczne przygotował dla ITC profesor Dave Bartram. Autor wyraża wdzięczność Ianowi Coyne'owi za pomoc w realizacji tego projektu. Adresatami podziękowań są także następujące osoby, które wzięły udział w warsztacie w Dublinie w 1997 roku i które wniosły znaczący wkład w opracowanie Wytycznych w ich obecnym kształcie.

Pani Dusica Boben, Productivnost, SŁOWENIA;
Pan Eugene Burke, British Psychological Society, ANGLIA;
Dr Wayne Camara, The College Board, USA;
Pan Jean-Louis Chabot, ANOP, FRANCJA;
Pan Iain Coyne, University of Hull, ANGLIA;
Dr Riet Dekker, Swets and Zeitlinger, HOLANDIA;
Dr Lorraine Eyde, US Office of Personnel Management, USA;
Prof. Rocio Fernandez-Ballesteros, EAPA, HISZPANIA;
Pan Ian Florance, NFER-NELSON, ANGLIA;
Prof. Cheryl Foxcroft, Test Commission of South Africa, AFRYKA POŁUDNIOWA;
Dr John Fremer, The College Board, USA;
Pani Kathia Glabeke, Commissie Psychodiagnostiek, BELGIA;
Prof. Ron Hambleton, University of Massachusetts at Amherst, USA;
Dr Karin Havenga, Test Commission of South Africa, AFRYKA POŁUDNIOWA;
Dr Jurgen Hogrefe, Hogrefe & Huber Verlagsgruppe, NIEMCY;
Pan Ralf Horn, Swets and Zeitlinger, NIEMCY
Pan Leif Ter Laak, Saville and Holdsworth Ltd, ANGLIA;
Dr Pat Lindley, British Psychological Society, ANGLIA;
Pan Reginald Lombard, Test Commission of South Africa, AFRYKA
POŁUDNIOWA;
Prof. Jose Muniz, Spanish Psychological Association, HISZPANIA;
MS Gill Nyfield, Saville & Holdsworth Ltd, ANGLIA;
Dr Torleiv Odland, Norsk Psykologforening, NORWEGIA;
Pani Berit Sander, Danish Psychologists' Association, DANIA;
Prof. Francois Stoll, Fédération Suisse des Psychologues, SZWAJCARIA.

Autor składa także podziękowania wielu innym osobom i organizacjom, które przekazały swoje uwagi do projektu w trakcie konsultacji i podczas konferencji, na których był przedstawiany.

Wprowadzenie i zarys ogólny

Potrzeba wprowadzenia międzynarodowych Wytycznych

Projekt Międzynarodowej Komisji d/s Testów (ITC) skupia się na wytycznych dotyczących właściwego stosowania testów i promujących diagnozę na najwyższym poziomie. Prowadzone dotychczas przez ITC prace propagujące dobrą praktykę w zakresie adaptacji testów (Hambleton, 1994; Van de Vijver i Hambleton, 1996) stanowiły ważny krok w kierunku zapewnienia jednolitej jakości testom adaptowanym do stosowania w różnych kulturach i obszarach językowych. Na spotkaniu w Atenach w 1995 roku Rada ITC postanowiła rozszerzyć przedmiot swego zainteresowania o wytyczne dotyczące właściwego i etycznego stosowania testów – wytyczne, na podstawie których można byłoby określić standardy dla szkoleń i szczegółowe kompetencje użytkowników testów.

Międzynarodowe wytyczne dotyczące stosowania testów potrzebne są z kilku powodów.

- Kraje różnią się stopniem ustawowej kontroli (o ile w ogóle jakakolwiek ustawowa kontrola istnieje), jaką mogą sprawować nad stosowaniem testów i nad jego skutkami dla osób poddawanych badaniom testowym. Niektóre krajowe stowarzyszenia zawodowe mają statutowe rejestry psychologów, inne nie; niektóre mają mechanizmy kontroli standardów stosowania testów przez nie-psychologów,

inne nie. Wytyczne zaakceptowane na poziomie międzynarodowym mogą dostarczyć krajowym towarzystwom psychologicznym i innym stosownym ciałom i organizacjom zawodowym wsparcia w ich wysiłkach zmierzających do opracowania standardów w krajach, w których standardy te są niezadowolające lub w ogóle nie istnieją.

- W różnych krajach przyjęto różne zasady dotyczące dostępu do testów – prawa zakupu lub wykorzystywania materiałów testowych. W niektórych krajach dostęp do testów mają tylko psychologowie, w innych – osoby zarejestrowane przez oficjalnie uznanych krajowych dystrybutorów testów, w jeszcze innych materiały testowe od dostawców krajowych, i pośrednio zagranicznych, można uzyskiwać bez żadnych ograniczeń.
- Szereg znanych narzędzi pojawiło się w Internecie z pogwałceniem praw autorskich, bez podania informacji o autorach lub wydawcach testów i bez dbałości o bezpieczeństwo testu.
- Jeśli chodzi o zastosowanie testów w sferze zatrudnienia, to większa międzynarodowa mobilność pracowników zwiększyła zapotrzebowanie na testy, które mogłyby być użyte w badaniu kandydatów pochodzących z różnych krajów – często w badaniu prowadzonym w jednym kraju na rzecz potencjalnego pracodawcy w innym kraju.
- W USA i Wielkiej Brytanii prowadzone są prace nad wykorzystaniem Internetu w diagnozie na odległość, zarówno w dziedzinie zatrudnienia, jak i edukacji. Stwarza to całe mnóstwo problemów związanych ze standardami dotyczącymi prowadzenia badań testowych i kontroli nad ich przebiegiem, w tym nad bezpieczeństwem testów.

Główne kierunki i cele

Dalekosiężnym celem tego projektu jest stworzenie zestawu wytycznych dotyczących kompetencji (wiedzy, umiejętności, zdolności i cech osobistych), jakie powinien posiadać użytkownik testu. Kompetencje te określone są przy użyciu wymiernych kryteriów funkcjonowania. Kryteria te dostarczają podstaw do stworzenia charakterystyki kompetencji, których należałoby oczekiwać od osoby ubiegającej się o status użytkownika testów.

Kompetencje te winny dotyczyć takich dziedzin, jak:

- zawodowe i etyczne standardy w badaniach testowych,
- prawa osoby wykonującej test i innych stron zaangażowanych w proces badania testowego,
- wybór i ocena alternatywnych testów,
- przeprowadzanie badania, obliczanie wyników i ich interpretacja,
- pisanie raportu i przekazywanie informacji zwrotnych.

Wytyczne – ze względu na ich bezpośredni związek ze stosowaniem testów – mają także implikacje dla:

- standardów dla konstrukcji testów,
- standardów dla dokumentacji – np. podręczników technicznych i podręczników dla użytkownika,
- standardów dla kontroli zaopatrywania w testy, dostępu do testów i informacji o testach.

Poniższe Wytyczne stanowią efekt pracy specjalistów (pochodzących z wielu krajów) w zakresie psychologicznych i szkolnych badań testowych (tj. psychologów, psychometrów,

wydawców i autorów testów). Intencją projektu nie było „wymyślenie” nowych wytycznych, lecz wydobycie z istniejących wytycznych, kodeksów praktyki, standardów i różnych innych tego typu dokumentów wspólnych wątków i stworzenie spójnej struktury ułatwiającej ich rozumienie i stosowanie.

Przebieg prac nad Wytycznymi

Wytyczne należy traktować jako punkt odniesienia dla lokalnych standardów, umożliwiając ich porównanie pod względem zakresu i spójności ze standardami międzynarodowymi. Stosując Wytyczne jako punkt odniesienia lub podstawę przy konstruowaniu dokumentów dla potrzeb lokalnych (np. standardów, kodeksów praktyki, wykazów praw osób poddających się badaniom testowym), działa się na rzecz zachowania wysokiego poziomu zgodności ustaleń przyjętych w różnych krajach.

Prace nad Wytycznymi rozpoczęto od analizy materiałów dotyczących standardów, kodeksów praktyki, stosowania testów itp., z szeregu krajów.² Choć wykorzystano wszystkie te źródła, to jednak największy wpływ na Wytyczne w ich obecnym kształcie miały:

- The Australian Psychological Society (APS) *Supplement to guidelines on the use of psychological tests* (Kendall i in., 1997).
- The British Psychological Society (BPS) *Level A and Level B standards for occupational test use* (Bartram, 1995, 1996).
- The American Educational Research Association (AERA), American Psychological Association (APA) and National Council on Measurement in Education (NCME) (1985) *Standards for educational and psychological testing*.
- American Association for Counseling and Development (AACD) *Responsibilities of Users of Standardized Tests* (Schafer, W.D., 1992).
- The CPA (Canadian Psychological Association, 1987) *Guidelines for Educational and Psychological Testing*.

Szczególne wartości miał dokument APS, ponieważ znaleźć w nim można znaczną część tego, co zawierają publikacje BPS i publikacje amerykańskie, a także publikacje South African National Institute for Psychological Research (NIPR) i wskazówki dla użytkowników testów opracowane przez różnych wydawców. Obejmuje on także wiele z tego, co wynikało z ważnych prac grupy zajmującej się kwalifikacjami użytkowników testów (Joint Committee on Testing Practices – JCTP) nad podejściem do promowania właściwego stosowania testów, opartym na danych empirycznych (np. Eyde i in., 1988, 1993; Moreland i in., 1995) i z prac JCTP nad *Code of Fair Testing Practices in Education* (JCTP, 1988; Fremer, Diamond and Camara, 1989). Załącznik B oparty jest na nowszym opracowaniu JCTP (JCTP, 2000) dotyczącym praw i obowiązków osoby badanej testem.

Przeanalizowano treść podstawowych dokumentów i podzielono stwierdzenia na 14 grup. Jeśli było to uzasadnione, formułowano jedno stwierdzenie dla wyrażenia wspólnego znaczenia kilku stwierdzeń pochodzących z różnych źródeł. Zmodyfikowano także formę stwierdzeń, tak aby stanowiły uzupełnienie wspólnego trzonu („Kompetentni użytkownicy testu powinni...” lub „Kompetentni użytkownicy testu mogą...”).

Wstępną pulę stwierdzeń, ujętych w 14 grup, włączono do pierwszego ramowego projektu dokumentu. Został on wykorzystany jako materiał na międzynarodowym warsztacie, który odbył się w Dublinie, w lipcu 1997 roku. Celem warsztatu było przeanalizowanie i krytyczna

² Lista wszystkich materiałów dostępna jest u autorów.

ocena wszystkich aspektów projektu, z myślą o stworzeniu wstępnego zbioru wytycznych, które byłyby aktualne i akceptowalne w różnych krajach. W trakcie warsztatu dokonano szczegółowej analizy projektu i zaproponowano poprawki dotyczące jego formy, struktury i treści. Na tej podstawie dokument został znacznie zmieniony (wersja 2.0) i przekazany wszystkim uczestnikom warsztatu z prośbą o uwagi. Po uwzględnieniu wszystkich uwag i sugestii do wersji 2.0 opracowano projekt dokumentu w wersji 3.1, do szerszej konsultacji.

Wersję 3.1, wraz z arkuszem odpowiedzi, wysłano do szerokiego grona znaczących osób i organizacji, z prośbą o komentarz. Rozesłano 200 egzemplarzy dokumentu, uzyskano 28 wyczerpujących odpowiedzi, w tym odpowiedzi „korporacyjne” – od APA, BPS i kilku innych europejskich stowarzyszeń zawodowych. Na podstawie nadesłanych uwag, w lecie 1998 roku, dokonano kolejnej rewizji Wytycznych i ponownie wysłano 200 kopii (wersja 4.1) do dalszej konsultacji. Otrzymano 18 oficjalnych odpowiedzi. Dodatkowo wielu adresatów przekazało komentarze pocztą elektroniczną lub w trakcie bezpośrednich spotkań.

Przy tworzeniu obecnej wersji Wytycznych (wersja 2000) starano się uwzględnić wszystkie odpowiedzi. Były one, bez wyjątku, pomocne i konstruktywne.³

Wytyczne te mają raczej pomagać, a nie ograniczać. Obejmują one uniwersalne, podstawowe zasady właściwego stosowania testów, nie próbując narzucać jednolitości tam, gdzie różnice w funkcji i praktyce pomiędzy krajami lub pomiędzy dziedzinami zastosowań są uzasadnione.

Proponuje się rozróżnienie trzech głównych aspektów kompetencji:

1. Zawodowe i etyczne standardy dobrej praktyki, które mają wpływ na to, jak realizowany jest proces badania testowego i jak użytkownik testu współdziała z innymi osobami uczestniczącymi w tym procesie.
2. Wiedza i umiejętności w zakresie przeprowadzania badania testowego: co powinien umieć użytkownik testu.
3. Znajomość i rozumienie podstaw procesu badania testowego.

Te trzy składniki różnią się, jednak w praktyce są ze sobą nierozzerwalnie związane.

Wytyczne rozpoczynają się od sformułowania *podstawowego celu*. Jest to rodzaj ogólnego przesłania dla użytkowników testów, z którego wyprowadza się wytyczne szczegółowe. Każda wytyczna określa jakiś aspekt kompetencji użytkownika testu, mający swój udział w realizacji podstawowego celu.

Zarówno podstawowy cel, jak i *zakres* wytycznych, określają adresata wytycznych, formy diagnozy, do których wytyczne się odnoszą, i konteksty diagnozy.

Dokument ten zawiera:

1. Określenie podstawowego celu i zakresu.
2. Charakterystykę kompetencji użytkownika testu związanych z etycznym aspektem stosowania testów.
3. Charakterystykę kompetencji użytkownika testu związanych z dobrą praktyką w zakresie stosowania testów.

³ Szczegółowe sprawozdanie z pierwszej konsultacji zostało przedstawione na spotkaniu Rady ITC w sierpniu 1998. Sprawozdanie z drugiej konsultacji łącznie z wersją 5.0 Wskazówek zostało przedstawione Radzie ITC na spotkaniu w czerwcu 1999. Wersja z 2000 roku to wersja 5.0 z niewielkimi redakcyjnymi poprawkami.

Wytyczne

Podstawowy cel

Kompetentny użytkownik testu stosuje testy właściwie, profesjonalnie i w sposób etyczny, mając na względzie potrzeby i prawa osób zaangażowanych w proces testowania, powody testowania i szerszy kontekst, w jakim testowanie przebiega.

Ten stan rzeczy można osiągnąć, jeśli użytkownik testu będzie miał kompetencje niezbędne do przeprowadzania badania testowego oraz będzie znał i rozumiał testy i zasady ich stosowania.

Zakres Wytycznych

Każda próba sformułowania precyzyjnej definicji „testu” lub „testowania” jako procesu jest prawdopodobnie skazana na niepowodzenie, ponieważ będzie przypuszczalnie wyłączać pewne procedury, które powinny być włączone, i włączać inne, które powinny być wyłączone. Dla celów niniejszych Wytycznych terminy „test” i „testowanie” powinny być interpretowane szeroko. Nieistotne jest to, czy daną procedurę diagnozy nazywa się „testem”, czy też nie. Niniejsze Wytyczne odnoszą się do wielu procedur diagnozy, które nie są nazywane „testami”, lub w stosunku do których próbuje się unikać określenia „test”. W miejsce definicji zakreślony zostanie obszar, do którego Wytyczne się odnoszą.

- Testowanie obejmuje szeroki zakres procedur stosowanych w diagnostyce psychologicznej, zawodowej i szkolnej.
- Testowanie może obejmować procedury pomiaru zarówno zachowań normalnych, jak i odbiegających od normy czy zaburzonych.
- Zazwyczaj procedury testowania przewidują badanie w starannie kontrolowanych lub ujednoliconych warunkach, ujętych w formalnych protokołach oceny.
- Procedury te dostarczają miar wykonania i wymagają wnioskowania na podstawie próbek zachowań.
- Obejmują one także procedury, których wynikiem może być jakościowa klasyfikacja lub uporządkowanie osób badanych (np. w kategoriach typów).

Każda procedura stosowana do „testowania” w powyższym rozumieniu tego słowa, powinna być traktowana jako „test”, niezależnie od sposobu prowadzenia badania; niezależnie od tego, czy została opracowana przez profesjonalnego autora testów; i niezależnie od tego, czy zawiera zestaw pytań, czy też wymaga wykonania zadań lub czynności (np. próbki pracy, testy psychomotoryczne).

Wartość testu powinny potwierdzać dowody jego rzetelności i trafności ze względu na cel, któremu ma on służyć. Dowody te stanowią oparcie dla wniosków, które można sformułować na podstawie wyników w teście. Powinny być one dostępne dla użytkownika testu, a także dla niezależnej analizy i oceny. Jeśli ważne dowody są zamieszczone w trudno dostępnych raportach technicznych, wydawca testu powinien dostarczyć ich streszczenia, z pełnym wykazem źródeł.

Przedstawione tu Wytyczne dotyczące stosowania testów odnoszą się do wszystkich tego rodzaju procedur, niezależnie od tego, czy są one nazywane „testami psychologicznymi” lub

„testami szkolnymi”, czy też nie, i czy dostępne dowody w wystarczającym stopniu potwierdzają ich wartość.

Wiele Wytycznych ma zastosowanie także do innych procedur diagnostycznych, które nie należą do dziedziny „testów”. Wytyczne mogą mieć znaczenie w przypadku dowolnej procedury, o ile jest ona stosowana dla oceny ludzi w poważnym i ważnym celu, a niewłaściwe jej użycie może spowodować osobistą stratę lub cierpienie psychiczne (na przykład wywiady selekcyjne z kandydatami do pracy, ocena wyników w pracy, diagnostyczna ocena potrzeb pomocy w nauce).

Wskazówki nie stosują się do materiałów, które mogą zewnętrznie przypominać testy, ale o których powszechnie wiadomo, że mogą być używane wyłącznie w celach zabawowych lub rozrywkowych (np. inwentarze stylu życia w magazynach lub gazetach).

Dla kogo są Wytyczne

Wytyczne dotyczą stosowania testów w praktyce zawodowej. Jako takie, skierowane są przede wszystkim do:

- nabywców i posiadaczy materiałów testowych;
- osób, które są odpowiedzialne za wybór testów i określają sposób ich użycia;
- osób, które przeprowadzają badania, oceniają i interpretują wyniki testu;
- osób, które na podstawie wyników testowych udzielają porad (jak np. konsultanci przy rekrutacji, doradcy szkolni i zawodowi, trenerzy);
- osób, które zajmują się przygotowaniem raportów z wyników testów i przekazywaniem informacji zwrotnych osobom badanym.

Wytyczne mogą być także istotne dla innych osób zaangażowanych w stosowanie testów:

- twórców testów,
- dostawców testów,
- osób zajmujących się szkoleniem użytkowników testów,
- osób badanych testami oraz ważnych dla nich osób trzecich (np. rodziców, współmałżonków, partnerów),
- gremiów zawodowych i innych stowarzyszeń zainteresowanych stosowaniem testów psychologicznych i szkolnych oraz
- polityków i ustawodawców.

Większość aspektów dobrej praktyki zawartych w Wytycznych – choć istotna przede wszystkim dla praktyki zawodowej – ma także znaczenie dla tych, którzy stosują testy wyłącznie w dla celów badawczych.

Wytyczne nie miały w zamierzeniach dotyczyć wszystkich typów technik diagnozy (np. nieustrukturalizowanego lub częściowo ustrukturalizowanego wywiadu, oceny działań grupowych) i wszystkich sytuacji, w których mamy do czynienia z diagnozowaniem (np. centrów oceny pracowników). Niemniej, wiele Wytycznych może przypuszczalnie znaleźć zastosowanie także w sytuacjach oceny dla celów nie związanych z wykorzystaniem testów psychologicznych i szkolnych (na przykład zastosowanie techniki centrum diagnostycznego przy umiejscawianiu lub selekcji pracowników, częściowo ustrukturalizowane lub ustrukturalizowane wywiady, diagnozowanie dla potrzeb selekcji zawodowej, doradztwa zawodowego lub poradnictwa).

Czynniki związane z kontekstem

Wytyczne dają się zastosować na całym świecie. Można ich użyć – poprzez proces kontekstualizacji – do konstrukcji specyficznych lokalnych standardów. Wiadomo, że na sposób wdrażania i realizowania standardów w praktyce ma wpływ szereg czynników. Należy je wziąć pod uwagę, kiedy interpretuje się Wytyczne i określa, co mogą one znaczyć w praktyce, w konkretnym miejscu.

Czynniki, które muszą być uwzględnione przy przekształcaniu Wytycznych w specyficzne lokalne standardy, obejmują:

- społeczne, polityczne, instytucjonalne, językowe i kulturowe różnice pomiędzy miejscami dokonywania diagnozy;
- regulacje prawne w kraju, w którym stosuje się testy;
- istniejące wskazówki i standardy opracowane przez krajowe towarzystwa i stowarzyszenia zawodowe;
- różnice pomiędzy diagnozą indywidualną a grupową;
- różnice związane z kontekstem stosowania testów (diagnoza szkolna, kliniczna, związana z pracą i inne);
- to, kim są główni odbiorcy wyników testowych (np. osoby wykonujące testy, ich rodzice lub opiekunowie, autor testu, pracodawca czy inna osoba trzecia);
- różnice związane ze sposobem wykorzystania wyników testów (np. do podejmowania decyzji, tak jak w przesiewowych badaniach selekcyjnych, czy też jako źródło informacji pomocnych w doradztwie lub poradnictwie);
- zróżnicowanie stopnia, w jakim sytuacja stwarza możliwość sprawdzenia trafności interpretacji w świetle późniejszych danych i – jeśli trzeba – wprowadzenia poprawek.

Wiedza, rozumienie i umiejętności

Wiedza, rozumienie i umiejętności stanowią podwaliny kompetencji użytkownika testu. Ich treść, a także poziom szczegółowości, różnią się zależnie od kraju i dziedziny zastosowania i są funkcją poziomu kompetencji wymaganego przy stosowaniu danego testu.

Wytyczne nie zawierają ich szczegółowego opisu. Kiedy jednak chce się zastosować Wytyczne w konkretnych sytuacjach, należy sprecyzować, o jaką wiedzę, jakie umiejętności i inne osobiste cechy chodzi. Ta specyfikacja jest częścią procesu kontekstualizacji, za sprawą którego ogólne wytyczne zmieniają się w specyficzne standardy. Główne obszary, które powinny zostać uwzględnione przy opisie wiedzy, rozumienia i umiejętności, obejmują:

Odpowiednią wiedzę deklaratywną:

- znajomość podstawowych zasad i procedur psychometrycznych oraz technicznych wymagań wobec testów (takich jak rzetelność, trafność, standaryzacja);
- wiedzę o testach i pomiarze umożliwiającą właściwe rozumienie wyników testowych;
- znajomość i rozumienie odpowiednich teorii i modeli zdolności, osobowości i innych konstruktów psychologicznych lub psychopatologicznych – jako niezbędną podstawę właściwego wyboru testów i interpretacji wyników testowych; oraz
- znajomość testów i dostawców testów w dziedzinie praktyki użytkownika.

Wiedzę i umiejętności instrumentalne

- wiedzę i umiejętności dotyczące specyficznych procedur lub narzędzi diagnozy, w tym stosowania komputerowych procedur diagnozowania;
- specjalistyczną wiedzę i praktyczne umiejętności związane ze stosowaniem testów, które należą do repertuaru narzędzi użytkownika; oraz
- znajomość i rozumienie konstruktów lub konstruktywów, leżących u podstaw wyników testowych – tam, gdzie jest to ważne, jeśli mają być z nich wyciągnięte trafne wnioski.

Wytyczne omawiają:

Ogólne osobiste umiejętności związane z zadaniem

Obejmują one:

- umiejętności wykonywania odpowiednich czynności, takich jak przeprowadzanie badania testem, pisanie raportów i przekazywanie informacji zwrotnych osobom wykonującym test lub innym klientom;
- umiejętności słownego i pisemnego komunikowania się wystarczające do tego, by właściwie przygotować osoby badane, przeprowadzić badanie, przygotować raport z wyników badań i kontaktować się z innymi ważnymi osobami (np. rodzicami, czy osobami zajmującymi się polityką organizacji) ; i
- umiejętności interpersonalne wystarczające do tego, by właściwie przygotować osoby badane, przeprowadzić badanie i przekazać informacje zwrotne na temat wyników w teście.

Wiedza i umiejętności kontekstowe

Obejmują one:

- wiedzę dotyczącą tego, kiedy stosować testy, a kiedy ich nie stosować;
- wiedzę dotyczącą tego, jak integrować badanie testowe z innymi, mniej formalnymi składnikami sytuacji diagnozowania (np. danymi biograficznymi, nieustrukturalizowanym wywiadem, referencjami itp.);
- znajomość aktualnych kwestii zawodowych, prawnych i etycznych związanych ze stosowaniem testów oraz ich praktycznych konsekwencji dla stosowania testów.

Umiejętności radzenia sobie z zadaniem

Obejmują one:

- znajomość kodeksów zachowania i dobrej praktyki odnoszących się do stosowania testów, danych testowych, udzielania informacji zwrotnych, opracowywania i przechowywania raportów, przechowywania materiałów i odpowiedzialności za materiały oraz dane testowe;
- znajomość społecznego, kulturowego i politycznego kontekstu, w jakim test ma być stosowany, i wiedzę na temat możliwego wpływu tego rodzaju czynników na wyniki w teście, ich interpretację i sposób ich wykorzystania.

Umiejętności radzenia sobie z nieprzewidzianymi sytuacjami

Obejmują one:

- wiedzę na temat tego, jak sobie radzić z problemami, trudnościami i nietypowymi sytuacjami;
- wiedzę na temat tego, jak sobie radzić z pytaniami osoby wykonującej test w trakcie trwania badania itd.; oraz
- wiedzę na temat tego, jak sobie radzić z sytuacjami, w których istnieje możliwość niewłaściwego użycia testu lub niezrozumienia interpretacji wyników testowych.

1 Brać odpowiedzialność za etyczne stosowanie testów

Kompetentni użytkownicy testów powinni:

1.1 Postępować w sposób profesjonalny i etyczny

- 1.1.1 Promować i utrzymywać profesjonalne i etyczne standardy.
- 1.1.2 Znać aktualne problemy profesjonalne i etyczne oraz kwestie sporne związane ze stosowaniem testów w dziedzinie, w której pracują.
- 1.1.3 Wprowadzać w życie jasną politykę dotyczącą testów i ich stosowania⁴.
- 1.1.4 Dbać o to, by ludzie, którzy dla nich lub z nimi pracują, przestrzegali profesjonalnych i etycznych standardów zachowania.
- 1.1.5 Komunikować się mając na względzie wrażliwość osoby wykonującej test i innych zainteresowanych stron.
- 1.1.6 W kontakcie z mediami i za ich pośrednictwem przedstawiać testy i badania testowe w pozytywny i wyważony sposób.
- 1.1.7 Unikać sytuacji, w których mogliby być osobiście zainteresowani lub mogliby być uważani za osobiście zainteresowanych wynikami oceny, a także sytuacji, w których ocena mogłaby zepsuć stosunki z klientem.

1.2 Gwarantować posiadanie kompetencji do stosowania testów

- 1.2.1 Pracować w ramach wyznaczonych przez zasady poznania naukowego i sprawdzoną praktykę.
- 1.2.2 Stawiać i utrzymywać wysokie osobiste standardy w zakresie kompetencji.
- 1.2.3 Znać granice własnych kompetencji i działać w tych granicach.
- 1.2.4 Śledzić ważne zmiany i postęp w zakresie testów, które stosują, oraz rozwój testów, w tym zmiany w prawie i polityce, które mogą mieć wpływ na testy i ich stosowanie.

1.3 Brać odpowiedzialność za stosowanie testów

- 1.3.1 Oferować tylko takie usługi testowe i używać tylko tych testów, w zakresie których mają odpowiednie kwalifikacje.
- 1.3.2 Akceptować odpowiedzialność za wybór testów i za formułowane zalecenia.
- 1.3.3 Dostarczać osobom uczestniczącym w procesie testowania jasnych i adekwatnych informacji na temat zasad etycznych i regulacji prawnych dotyczących stosowania testów psychologicznych.

⁴ Przykład zarysu polityki zamieszczony jest w Załączniku A

- 1.3.4 Dbać o to, by kontrakt pomiędzy osobą wykonującą test a osobą przeprowadzającą badanie był jasny i zrozumiały⁵.
- 1.3.5 Zdawać sobie sprawę z niezamierzonych skutków stosowania testu.
- 1.3.6 Starać się, by nie zrobić krzywdy osobom zaangażowanym w proces badania testowego lub nie spowodować ich cierpienia.

1.4 Dbać o to, by materiały testowe były właściwie chronione

- 1.4.1 Dbać o to, by materiały testowe były bezpieczne przechowywane, a dostęp do nich kontrolowany.
- 1.4.2 Respektować prawa autorskie i wszelkie ustalenia dotyczące zgody wydawcy w odniesieniu do testu, w tym wszelkie zakazy kopiowania lub przekazywania materiałów w formie elektronicznej lub innej osobom trzecim, niezależnie od tego, czy posiadają one kwalifikacje, czy nie.
- 1.4.3 Chronić integralność materiałów testowych, nie wykorzystując w przygotowywaniu osób do testowania prawdziwych materiałów testowych lub innych materiałów ćwiczeniowych, które mogłyby stronniczo wpłynąć na wyniki w teście.
- 1.4.4 Dbać o to, by techniki testowe nie były przedstawiane publicznie w sposób, który mógłby osłabiać ich przydatność.

1.5 Dbać o to, by wyniki testowe były traktowane poufnie

- 1.5.1 Precyzować, kto może mieć dostęp do wyników, i określać stopień ich poufności.
- 1.5.2 Informować osoby badane o stopniu poufności przed rozpoczęciem badania testowego.
- 1.5.3 Udostępniać wyniki testowe tylko osobom, które mają prawo je poznać.
- 1.5.4 Uzyskiwać odpowiednią zgodę przed udostępnieniem wyników osobom trzecim.
- 1.5.5 Chronić dane zamieszczone w aktach tak, by mogły uzyskać je tylko te osoby, które mają prawo mieć do nich dostęp.
- 1.5.6 Ustalać jasne wytyczne dotyczące tego, jak długo dane mają być przechowywane w aktach.
- 1.5.7 Usuwać nazwiska i inne dane identyfikacyjne z archiwizowanych – dla celów badawczych, normalizacyjnych lub innych celów statystycznych – baz danych zawierających wyniki.

2 Stosując testy, postępować zgodnie z zasadami dobrej praktyki

2.1 Oceniać potencjalną użyteczność badania testowego w danej sytuacji diagnostycznej

Kompetentni użytkownicy testów powinni:

⁵ Przykład „kontraktu” pomiędzy użytkownikiem testu a osobą wykonującą test zamieszczony jest w załączniku B.

- 2.1.1 Mieć racjonalne uzasadnienie dla stosowania testów.
- 2.1.2 Przeprowadzać wnikliwą analizę okoliczności, ze względu na które przeprowadza się badanie – potrzeb klienta, powodów skierowania na badanie lub kategorii diagnostycznej, stanu zdrowia lub wymagań pracy.
- 2.1.3 Ustalać, czy wiedza, umiejętności, zdolności i uzdolnienia lub inne cechy, które testy mają mierzyć, są korelatami odpowiednich zachowań w sytuacjach, których mają dotyczyć wyciągane wnioski.
- 2.1.4 Szukać innych, dodatkowych źródeł informacji.
- 2.1.5 Dokonywać oceny zalet i wad zastosowania testów w relacji do innych źródeł informacji.
- 2.1.6 Upewniać się, że wszystkie dostępne dodatkowe źródła informacji zostały w pełni wykorzystane.

2.2 Wybierać – spośród testów odpowiednich w danej sytuacji – testy technicznie solidne

Kompetentni użytkownicy testów powinni:

- 2.2.1 Analizować – przed dokonaniem wyboru testu – aktualne informacje dotyczące wszystkich potencjalnie odpowiednich testów (np. informacje zawarte w egzemplarzach okazowych testów, niezależnych recenzjach czy opiniach ekspertów).
- 2.2.2 Sprawdzać, czy dokumentacja techniczna i dokumentacja dla użytkownika zawierają wystarczające informacje, by można było ocenić:
 - a) zakres i reprezentatywność treści testu, odpowiedniość grup normalizacyjnych, poziom trudności treści itd.;
 - b) dokładność pomiaru i rzetelność w odniesieniu do odpowiednich populacji;
 - c) trafność (w odniesieniu do odpowiednich populacji) i związek z planowanym zastosowaniem;
 - d) nieobciążenie systematycznym błędem tendencyjności w odniesieniu do grup, które mają wykonywać test;
 - e) możliwość zaakceptowania testu przez osoby, które będą zaangażowane w jego stosowanie, w tym postrzegana bezstronność i trafność;
 - f) aspekty praktyczne, w tym czas, koszty i potrzebne środki.
- 2.2.3 Unikać stosowania testów, które mają niewystarczającą lub niejasną dokumentację techniczną.
- 2.2.4 Stosować testy tylko dla takich celów, dla których dostępne są odpowiednie dowody trafności.
- 2.2.5 Unikać oceniania testu wyłącznie na podstawie wartości fasadowej, rekomendacji użytkowników testu lub rad osób, które mogą mieć żywotny interes w jego propagowaniu.
- 2.2.6 Odpowiadać na prośby zainteresowanych stron (tj. osób wykonujących test, rodziców, menedżerów), udzielając informacji pozwalających im zrozumieć, dlaczego wybrany został ten właśnie test.

2.3 Poświęcać należyłą uwagę kwestii bezstronności w badaniach testowych

Kiedy testy mają być użyte w badaniu osób z różnych grup (np. grup różniących się pod względem płci, środowiska, wykształcenia, pochodzenia etnicznego lub wieku), kompetentni użytkownicy testów powinni upewnić się, że:

- 2.3.1 Testy są bezstronne i odpowiednie dla wszystkich grup, które mają być badane.
- 2.3.2 Mierzone konstrukty mogą być sensownie stosowane w odniesieniu do każdej z reprezentowanych grup.
- 2.3.3 Dostępne są dane dotyczące możliwych różnic w wynikach testowych pomiędzy grupami.
- 2.3.4 Dostępne są dane odnoszące się do zjawiska różnego funkcjonowania pozycji testu (DIF), jeśli jest to ważne.
- 2.3.5 Dostępne są dane na temat trafności, które mogłyby uzasadnić zamiar zastosowania testu w różnych grupach.
- 2.3.6 Zminimalizowany został wpływ różnic między grupami, nie mających związku z podstawowym celem (np. różnic w motywacji do udzielania odpowiedzi lub w stopniu biegłości w czytaniu).
- 2.3.7 We wszystkich przypadkach Wytyczne odnoszące się do poprawnego stosowania testów są interpretowane w kontekście lokalnej polityki i lokalnego prawa.⁶

Kiedy badanie testowe ma się odbywać w więcej niż jednym języku (w obrębie jednego kraju lub w różnych krajach⁷), kompetentni użytkownicy testów powinni upewnić się, że:

- 2.3.8 Wszystkie wersje testu, sformułowane w różnych językach lub dialektach, zostały opracowane przy zastosowaniu rygorystycznej metodologii, spełniającej wymagania najlepszej praktyki.
- 2.3.9 Autorzy testu wykazali wrażliwość na kwestie treści, kultury i języka.
- 2.3.10 Osoby prowadzące badanie potrafią dobrze porozumiewać się w języku, w którym test ma być przeprowadzany.
- 2.3.11 Poziom biegłości językowej osób wykonujących test, w języku, w którym badanie ma być przeprowadzane, jest systematycznie oceniany i stosuje się odpowiednią wersję językową lub – jeśli to uzasadnione – dokonuje się pomiaru w dwu językach.

Kiedy testy mają być używane w badaniu osób niepełnosprawnych, kompetentni użytkownicy testów powinni upewnić się, że:

- 2.3.12 Odwołano się do pomocy odpowiednich ekspertów w określeniu możliwego wpływu różnych rodzajów niepełnosprawności na wyniki w teście.

⁶ W tej części Wytyczne skupiają się na „najlepszej praktyce”. Jednak w wielu krajach w kwestiach odnoszących się do właściwego stosowania testów muszą być brane pod uwagę krajowe akty prawne (np. w USA – the Americans with Disabilities Act, 1990 czy w Anglii – the Race Relations Act, 1976).

⁷ Niniejsze Wytyczne odnoszą się nie tylko do różnych języków i dialektów, lecz także do specjalnych sposobów komunikacji, takich jak język migowy, stosowanych w celu przezwyciężenia skutków określonych form niepełnosprawności.

- 2.3.13 Skonsultowano się z potencjalnymi osobami badanymi i uwzględniono ich potrzeby i życzenia.
- 2.3.14 Poczyniono odpowiednie przygotowania, jeśli test mają wykonywać osoby z upośledzeniem słuchu, wzroku czy narządu ruchu lub z innymi typami niepełnosprawności (jak np. upośledzenie zdolności uczenia się, dysleksja).
- 2.3.15 Rozważono zastosowanie – w miejsce zmodyfikowanych testów – innych alternatywnych procedur (np. innych, bardziej odpowiednich testów lub alternatywnych ustrukturalizowanych form oceny).
- 2.3.16 Wtedy, gdy stopień modyfikacji, jakie należy wprowadzić w teście, by można było nim badać osoby niepełnosprawne, wykracza poza doświadczenie użytkownika testu, odwołano się do odpowiedniej profesjonalnej pomocy.
- 2.3.17 Modyfikacje – jeśli są konieczne – zostały dopasowane do rodzaju niepełnosprawności i zaprojektowane z myślą o zminimalizowaniu ich wpływu na trafność wyników.
- 2.3.18 Informacje dotyczące rodzaju modyfikacji wprowadzonych do testu lub procedury badania są przekazywane osobom, które interpretują wyniki testowe lub podejmują na ich podstawie działania, zawsze wtedy, gdy ukrycie tych informacji mogłoby prowadzić do błędnej interpretacji lub niesprawiedliwej decyzji.

2.4 **Odpowiednio przygotowywać sesje testowe**

Kompetentni użytkownicy testu powinni zadbać o to, by:

- 2.4.1 W odpowiednim czasie udzielić właściwym osobom informacji na temat celu badania testowego, sposobu, w jaki mogą się przygotować do sesji, i procedur postępowania.
- 2.4.2 Poinformować badanych o tym, dla jakich grup językowych czy dialektowych nadaje się stosowany test.
- 2.4.3 Wysłać osobom badanym zatwierdzone ćwiczenia, próbki lub materiały przygotowawcze, jeśli są dostępne i jeśli jest to zgodne z zalecaną praktyką w stosunku do testów będących przedmiotem zainteresowania.
- 2.4.4 Wyjaśnić osobom badanym ich prawa i obowiązki⁸.
- 2.4.5 Uzyskać bezpośrednią zgodę osób badanych lub ich prawnych opiekunów lub przedstawicieli przed przystąpieniem do badania testowego.
- 2.4.6 Jeśli badanie testowe jest opcjonalne, wyjaśnić odpowiednim stronom konsekwencje poddania się lub niepoddania badaniu, tak by mogły podjąć świadomy wybór.
- 2.4.7 Poczynić wszelkie praktyczne przygotowania, upewniając się, że:
 - a) przygotowania spełniają wymogi określone w podręczniku wydawcy;
 - b) miejsce i zaplecze zostały zawniesu zorganizowane, a fizyczne otoczenie jest łatwo dostępne, bezpieczne, spokojne i odpowiednie do celu;

⁸ Patrz Załącznik B

- c) dostępna jest wystarczająca ilość materiałów, a poprzedni użytkownicy nie pozostawili w zeszytach z pytaniami lub na arkuszach odpowiedzi żadnych znaków;
 - d) zespół, który będzie uczestniczył w przeprowadzaniu badań, jest kompetentny;
 - e) zostały poczynione odpowiednie przygotowania do badania osób niepełnosprawnych.⁹
- 2.4.8 Przewidzieć możliwe problemy i przeciwdziałać im poprzez sumienne przygotowanie materiałów i instrukcji .

2.5 Prawidłowo przeprowadzać badania testowe

Kompetentni użytkownicy testu powinni:

- 2.5.1 Nawiązywać kontakt, witając osoby wykonujące test i zamieniając z nimi parę słów w przyjaznej formie.
- 2.5.2 Zachowywać się tak, by zmniejszać niepokój osób wykonujących test i unikać jego wzbudzania lub wzmacniania.
- 2.5.3 Upewniać się, że zostały usunięte potencjalne źródła bodźców rozpraszających uwagę (np. alarmy w zegarkach, telefony komórkowe czy pagery).
- 2.5.4 Upewniać się przed rozpoczęciem badania, że osoby wykonujące test mają potrzebne materiały.
- 2.5.5 Prowadzić badania w odpowiednich, kontrolowanych warunkach.
- 2.5.6 Zawsze, gdy jest to możliwe, podawać instrukcję w pierwszym języku osób wykonujących test, nawet jeśli treść testu jest przeznaczona do badania wiedzy lub umiejętności w innym języku.
- 2.5.7 Ściśle przestrzegać wskazówek i instrukcji zamieszczonych w podręczniku, dostosowując je odpowiednio do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- 2.5.8 Instrukcje czytać wyraźnie i spokojnie.
- 2.5.9 Pozostawiać odpowiednią ilość czasu na wykonanie przykładowych zadań.
- 2.5.10 Obserwować i rejestrować odstępstwa od procedur testowych.
- 2.5.11 Kontrolować i dokładnie rejestrować czas odpowiedzi, jeśli jest to potrzebne.
- 2.5.12 Pilnować rozliczenia materiałów po zakończeniu każdej sesji testowej.
- 2.5.13 Przeprowadzać test w sposób umożliwiający odpowiednią kontrolę i uwierzytelnienie tożsamości osób badanych.
- 2.5.14 Upewniać się, że wszyscy pomagający w przeprowadzaniu testu zostali odpowiednio przeszkoleni.
- 2.5.15 Pilnować, by osoby wykonujące test nie były pozostawiane bez opieki i aby w trakcie sesji testowej nie były narażone na działanie czynników rozpraszających uwagę.
- 2.5.16 Udzielać odpowiedniej pomocy badanym, którzy zdradzają oznaki nadmiernego niepokoju.

2.6 Dokładnie obliczać i analizować wyniki testu

⁹ Patrz Załącznik C

Kompetentni użytkownicy testu powinni:

- 2.6.1 Starannie przestrzegać standardowych procedur obliczania wyników.
- 2.6.2 Dokonywać odpowiednich przekształceń wyników surowych na inne stosowne typy skal.
- 2.6.3 Wybierać typy skal odpowiednio do planowanego wykorzystania wyników testowych.
- 2.6.4 Sprawdzać dokładność przekształceń i innych formalnych procedur.
- 2.6.5 Upewniać się, że nie zostały wyciągnięte błędne wnioski na podstawie porównania wyników z nieodpowiednimi dla osób badanych lub przestarzałymi normami.
- 2.6.6 Obliczać, o ile jest to stosowne, wyniki złożone, stosując standardowe formuły i równania.
- 2.6.7 Stosować odpowiednie procedury, aby odsiać wyniki niewiarygodne lub niedorzeczne.
- 2.6.8 W raportach jasno i dokładnie oznaczać skale i jasno przedstawiać zastosowane normy, typy skal i równań.

2.7 Właściwie interpretować wyniki

Kompetentni użytkownicy testów powinni:

- 2.7.1 Dobrze rozumieć teoretyczne i konceptualne podstawy testów, dokumentację techniczną i wskazówki dotyczące stosowania i interpretacji skal wyników.
- 2.7.2 Dobrze rozumieć stosowane skale, właściwości norm lub grup porównawczych i ograniczenia wyników.
- 2.7.3 Podejmować kroki w celu zmniejszenia wpływu na interpretację testów tendencyjności, jaka może charakteryzować stosunek interpretującego do członków grupy kulturowej, do której należą osoby wykonujące test.
- 2.7.4 Stosować właściwe normy lub grupy porównawcze tam, gdzie są one dostępne.
- 2.7.5 Interpretować rezultaty w świetle dostępnych informacji na temat osoby badanej testem (obejmujących wiek, płeć, wykształcenie, kulturę i inne czynniki), mając wzgląd na techniczne ograniczenia testu, kontekst diagnozy i potrzeby osób zasadnie zainteresowanych wynikami procesu.
- 2.7.6 Unikać uogólniania wyników testu na cechy lub właściwości, których test nie mierzy.
- 2.7.7 Interpretując wyniki, brać pod uwagę rzetelność, błąd pomiaru i inne właściwości skal, które mogą sztucznie obniżyć lub zawyżyć wyniki.
- 2.7.8 Poświęcać należną uwagę dostępnym dowodom trafności, uzyskanym w badaniach odpowiednich grup odniesienia (np. grup kulturowych, wiekowych, społecznych czy płciowych).
- 2.7.9 Stosować wyniki graniczne w interpretacji tylko wtedy, gdy dowody ich trafności są dostępne i przemawiają za ich stosowaniem.
- 2.7.10 Być świadomi możliwości istnienia negatywnych stereotypów społecznych dotyczących grupy, z jakiej pochodzą osoby badane (np. grupy kulturowej, wiekowej, społecznej czy płciowej), i unikać takiej interpretacji testów, która mogłaby te stereotypy utrwaląć.

- 2.7.11 Brać pod uwagę każde indywidualne lub grupowe odchylenie od standardowej procedury przeprowadzania testu.
- 2.7.12 Brać pod uwagę każdy sygnał wcześniejszego doświadczenia z danym testem, o ile dostępne są dane na temat wpływu tego rodzaju doświadczenia na wynik w teście.

2.8 Jasno i precyzyjnie przedstawiać wyniki odpowiednim osobom

Kompetentni użytkownicy testów powinni:

- 2.8.1 Identyfikować odpowiednie strony, które mogą legalnie uzyskać wyniki testowe.
- 2.8.2 Za świadomą zgodą osób wykonujących test lub ich prawnych przedstawicieli opracowywać pisemne lub ustne raporty dla zainteresowanych stron.
- 2.8.3 Dbać o to, by techniczny i językowy poziom sprawozdania odpowiadał poziomowi rozumienia odbiorców.
- 2.8.4 Wyjaśniać, że dane testowe stanowią tylko jedno za źródeł informacji i że powinny być analizowane w połączeniu z innymi informacjami.
- 2.8.5 Wyjaśniać, jaką wagę posiadają dane testowe w stosunku do innych informacji dotyczących ocenianych ludzi.
- 2.8.6 Nadawać sprawozdaniu formę i strukturę odpowiednią do kontekstu diagnozy.
- 2.8.7 Kiedy jest to stosowne, informować decydentów o tym, jak mogą wykorzystać wyniki przy podejmowaniu decyzji.
- 2.8.8 Wyjaśniać i wspierać wykorzystywanie wyników testowych przy klasyfikowaniu ludzi do kategorii (np. dla celów diagnostycznych lub selekcji w pracy).
- 2.8.9 Dołączać do pisemnych sprawozdań jasne podsumowanie, i – jeśli jest to stosowne – konkretne zalecenia.
- 2.8.10 Przedstawiać osobom wykonującym test ustne informacje zwrotne w konstruktywnej i pozytywnej formie.

2.9 Sprawdzać przydatność testu

Kompetentni użytkownicy testów powinni:

- 2.9.1 Monitorować i okresowo kontrolować zmiany zachodzące w czasie w populacjach osób poddawanych badaniom testowym i w stosowanych miarach kryterialnych.
- 2.9.2 Monitorować testy na okoliczność oznak ich niekorzystnego wpływu.
- 2.9.3 Być świadomi konieczności ponownej oceny zastosowania testu, jeśli dokonano zmian w jego formie, treści lub sposobie prowadzenia badania.
- 2.9.4 Być świadomi konieczności ponownej oceny trafności, jeśli zmienił się cel stosowania testu.
- 2.9.5 Zawsze, gdy jest to możliwe, poszukiwać danych na temat trafności testów dla celów, w jakich są stosowane, lub brać udział w formalnych badaniach walidacyjnych.
- 2.9.6 Kiedy jest to możliwe, pomagać w uaktualnianiu informacji dotyczących norm, rzetelności i trafności testu poprzez dostarczanie

odpowiednich danych testowych autorom testów, wydawcom i badaczom.

Literatura

American Educational Research Association, American Psychological Association, National Council on Measurement in Education. (1985). *Standards for Educational and Psychological Testing*. Washington DC: American Psychological Association.

Bartram, D. (1995) The Development of Standards for the Use of Psychological Tests in Occupational Settings: The Competence Approach. *The Psychologist*, May, 219-223.

Bartram, D. (1996). Test Qualifications and Test Use in the UK: The Competence Approach. *European Journal of Psychological Assessment*, 12, 62-71.

Canadian Psychological Association. (1987). *Guidelines for Educational and Psychological Testing*. Ottawa: Canadian Psychological Association.

Eyde, L. D., Moreland, K. L., Robertson, G. J. (1988). *Test User Qualifications: A Data-based Approach to Promoting Good Test Use*. Report for the Test User Qualifications Working Group. Washington DC: American Psychological Association.

Eyde, L. D., Robertson, G. J., Krug, S. E. i in. (1993). *Responsible Test Use: Case Studies for Assessing Human Behaviour*. Washington DC: American Psychological Association.

Fremer, J., Diamond, E. E., Camara, W. J. (1989). Developing a Code of Fair Testing Practices in Education. *American Psychologist*, 44, 1062-1067.

Hambleton, R. (1994). Guidelines for adapting educational and psychological tests: A progress report. *European Journal of Psychological Assessment*, 10, 229-244.

Joint Committee on Testing Practices. (1988). *Code of Fair Testing Practices in Education*. Washington DC: Joint Committee on Testing Practices.

Joint Committee on Testing Practices. (2000). *Rights and Responsibilities of Test Takers: Guidelines and Expectations*. Washington DC: Joint Committee on Testing Practices.

Kendall, I., Jenkinson, J., De Lemos, M., Clancy, D. (1997). *Supplement to Guidelines for the Use of Psychological Tests*. Australia Psychological Society.

Moreland, K. L., Eyde, L. D., Robertson, G. J., Primoff, E. S., Most, R. B. (1995). Assessment of Test User Qualifications: A Research-Based Measurement Procedure. *American Psychologist*, 50, 14-23.

Schafer, W. D. (1992). *Responsibilities of Users of Standardized Tests: RUST Statement Revised*. Alexandria, VA: American Association for Counseling and Development.

Van de Vijver, F., Hambleton, R. (1996). Translating tests: some practical guidelines. *European Psychologist*, 1, 89-99.

Załącznik A: Wytyczne dotyczące ogólnej polityki wobec badań testowych

Poniższe wytyczne wiążą się z potrzebą systematycznego przemyślenia przez organizację polityki wobec badań testowych i zadbania o to, aby była ona jasna dla wszystkich zaangażowanych stron. Potrzeba wypracowania jasnej polityki wobec badań testowych dotyczy nie tylko dużych organizacji. We wszelkich przedsięwzięciach – małych, średnich i dużych – z zastosowaniem badań testowych należy poświęcić polityce wobec tych badań taką samą uwagę, jaką poświęca się zdrowiu, bezpieczeństwu, równouprawnieniu, niepełnosprawności i innym problemom związanym z dobrą praktyką w zarządzaniu personelem.

Chociaż niniejsze uwagi i wskazania mogą wymagać dostosowania do potrzeb indywidualnych użytkowników testów, samodzielnie prowadzących praktykę zawodową, to jednak ważne jest, aby także oni mieli jasność co do własnej polityki i mogli przedstawić ją innym.

Politykę wobec badań testowych tworzy się, aby:

- zapewnić osiągnięcie celów osobistych i celów organizacji;
- uniknąć potencjalnych nadużyć;
- pokazać, że przywiązuje się wagę do dobrej praktyki;
- zagwarantować, że zastosowanie testu odpowiadać będzie celowi przedsięwzięcia;
- zagwarantować, że testy nikogo nie będą dyskryminować lub faworyzować;
- zagwarantować, że diagnoza będzie oparta na pełnych, istotnych informacjach;
- zagwarantować, że testy stosować będzie wyłącznie wykwalifikowana kadra.

Polityka dotycząca badań testowych powinna obejmować większość (jeśli nie wszystkie) spośród następujących spraw:

- właściwe stosowanie testu;
- bezpieczeństwo materiałów i wyników;
- określenie, kto może przeprowadzać badania testowe, obliczać wyniki i interpretować je;
- wymagania dotyczące kwalifikacji użytkowników testów;
- szkolenie użytkowników testów;
- przygotowanie osób wykonujących test;
- dostęp do materiałów i ich bezpieczeństwo;
- dostęp do wyników testowych i kwestie poufności wyników;
- przekazywanie informacji o wynikach osobom wykonującym test;
- zobowiązania wobec osób badanych przed, w trakcie i po zakończeniu sesji testowej;
- zobowiązania i odpowiedzialność każdego indywidualnego użytkownika.

Polityka wobec stosowania testów powinna być regularnie poddawana kontroli i uaktualniana odpowiednio do postępów w dziedzinie badań testowych lub zmian w praktyce.

Odpowiednie strony powinny mieć dostęp do polityki dotyczącej badań testowych i być o niej poinformowane.

Odpowiedzialność za politykę organizacji dotyczącą badań testowych powinna spoczywać w rękach wykwalifikowanego użytkownika testu, który jest władny zapewnić jej wdrożenie i przestrzeganie.

Załącznik B: Wytyczne dotyczące zawierania kontraktu między stronami zaangażowanymi w proces badania testowego

Kontrakty pomiędzy użytkownikiem testu a osobami wykonującymi test powinny być zgodne z dobrą praktyką, prawem i polityką użytkownika wobec badań testowych. Poniżej przedstawiony jest przykładowy rejestr spraw, które taki kontrakt powinien obejmować. Szczegóły będą się różnić w zależności od kontekstu diagnozy (np. diagnoza zawodowa, szkolna, kliniczna, sądowa) i od krajowych regulacji i ustaw.

Kontrakty pomiędzy użytkownikiem testu, osobami badanymi i innymi stronami są często domyślne i niepisane (przynajmniej po części). Jasne sformułowanie oczekiwań, ról i odpowiedzialności wszystkich stron może pomóc uniknąć nieporozumień, szkód i sporów.

Ze swej strony, użytkownik testu powinien starać się o to, by:

b.1 informować osoby wykonujące test o ich prawach w odniesieniu do sposobu wykorzystania wyników testowych i o prawie dostępu do nich;¹⁰

b.2 informować, z odpowiednim wyprzedzeniem, o kosztach finansowych, jakie może za sobą pociągnąć proces badania testowego, i o tym, kto i w jakim terminie powinien je uregulować;

b.3 traktować osoby badane uprzejmie, z szacunkiem i bezstronnie, niezależnie od rasy, płci, wieku, niepełnosprawności itd.;

b.4 używać testów o potwierdzonej jakości, odpowiednich dla osób badanych i dobranych stosownie do celu badania;

b.5 informować osoby wykonujące test przed rozpoczęciem badania o celu diagnozy, rodzaju testu, a także o tym, komu rezultaty testu zostaną przedstawione i jak planuje się je wykorzystać;

b.6 powiadomić z wyprzedzeniem, kiedy będzie przeprowadzone badanie, i kiedy będą dostępne wyniki, a także czy badani lub inne osoby będą mogły otrzymać kopie testu, wypełnione arkusze odpowiedzi albo wyniki;¹¹

b.7 badanie przeprowadzała osoba przeszkolona, a rezultaty interpretowała osoba wykwalifikowana;

¹⁰ Regulacje prawne w tej kwestii w różnych krajach są różne. Na przykład w Anglii Data Protection Act różnicuje prawa dostępu do danych gromadzonych w komputerze i rejestrowanych na papierze.

¹¹ Choć testy i arkusze odpowiedzi nie są normalnie przekazywane innym osobom, to jednak poszczególne kraje różnią się w pewnym stopniu praktyką w odniesieniu do tego, co osoby wykonujące test lub inne osoby mogą otrzymać. Jednak znacznie bardziej zróżnicowane są oczekiwania osób wykonujących test, dotyczące tego, jakie informacje uzyskają. Bardzo ważne jest, by w kontrakcie było jasno powiedziane, co osoby badane dostaną, a czego nie.

- b.8 zapewnić, że osoby badane będą wiedziały, czy test jest opcjonalny, i jeśli jest opcjonalny, będą znały konsekwencje wzięcia lub niewzięcia udziału w badaniu;
- b.9 zapewnić, że osoby badane będą rozumiały, pod jakimi warunkami (jeśli w ogóle) można powtórzyć badanie, ponownie policzyć wyniki lub je unieważnić.
- b.10 zapewnić, że osoby badane będą wiedziały, że wyniki zostaną im przedstawione po wykonaniu testu, tak szybko, jak to tylko będzie możliwe, w przystępnej formie;
- b.11 zapewnić, że osoby badane będą rozumiały, że ich wyniki są poufne w stopniu określonym przez prawo i dobrą praktykę;
- b.12 poinformować osoby badane, kto będzie miał dostęp do ich rezultatów i w jakich warunkach wyniki mogą być ujawnione;
- b.13 zapewnić, że osoby badane będą znały procedury składania skarg lub powiadamiania o problemach.
- Użytkownik testu powinien poinformować osoby badane, iż oczekuje się od nich, że:
- b.14 będą – w trakcie procesu badania testowego – traktować innych uprzejmie i z szacunkiem;
- b.15 jeśli będą miały wątpliwości co do powodów przeprowadzania badania testowego oraz tego, jak będzie ono przebiegać, czego się będzie od nich wymagać i co się stanie z wynikami, to pytania zadadzą przed rozpoczęciem badania;
- b.16 poinformują odpowiednią osobę o wszystkim, co mogłoby ich zdaniem zniekształcić wyniki testu lub co – w ich przekonaniu – powinno być uwzględnione;
- b.17 będą stosować się do instrukcji osoby przeprowadzającej badanie;
- b.18 są świadome konsekwencji niewykonania testu, jeśli zdecydują, że nie wezmą udziału w badaniu, i że są gotowe takie konsekwencje ponieść;
- b.19 jeśli usługi testowe są odpłatne, należność zostanie uregulowana w ustalonym terminie.

Załącznik C: Kwestie do rozważenia w trakcie przygotowań do badania testowego osób niepełnosprawnych i upośledzonych

Kiedy sposób przeprowadzania testu musi zostać zmieniony w celu przystosowania go do potrzeb osób niepełnosprawnych, potrzebne są duże wyczucie i wiedza fachowa. Jak zawsze, należy wziąć pod uwagę lokalne i krajowe regulacje prawne i praktykę¹², i uszanować prawa

¹² Na przykład w Stanach Zjednoczonych należy wziąć pod uwagę postanowienia the Americans with Disabilities Act (1990). W Anglii, the Disability Discrimination Act (1995), Employment Code of Practice stwierdza, że „użytkownicy muszą sprawdzać testy, lub też sposób, w jaki rezultaty tych testów są oceniane, aby uwzględnić specyficznie niepełnosprawnych kandydatów”.

jednostki do zachowania prywatności. Poszukując informacji dotyczących charakteru i stopnia niepełnosprawności, należy ograniczyć się wyłącznie do takich danych, które mają związek ze zdolnością do podjęcia działań koniecznych do wykonania testu. Szczególna ostrożność powinna być zachowana w przypadku badań testowych w dziedzinie zatrudnienia¹³.

Nie istnieje żadna prosta zasada praktyczna, którą można by się kierować, aby zapewnić właściwy sposób przeprowadzania badania testowego osób z takim czy innym rodzajem niepełnosprawności. Jest to kwestia profesjonalnego osądu, czy lepiej użyć alternatywnej formy oceny, czy modyfikować test lub sposób przeprowadzania badania. W praktyce bardzo rzadko istnieje możliwość znormalizowania zmodyfikowanego testu na wystarczającej próbie osób z podobnym typem niepełnosprawności, tak by zapewnić porównywalność testu z jego wystandaryzowaną wersją. Jeśli jednak dostępne są dane na temat wpływu zmiany limitów czasowych, zastosowania Braille'a lub dźwiękowej wersji testów, mogą one pomóc użytkownikowi przy wprowadzaniu koniecznych zmian. O ile nie jest możliwa pełna standaryzacja zmodyfikowanej wersji, wówczas – ilekroć jest to wykonalne – należy przeprowadzić pilotażowe badania testem na małych próbach.

Gdy brakuje informacji na temat tego, jak wypadają w testach (zmodyfikowanych lub nie) ludzie niepełnosprawni, często lepiej jest ujmować wyniki w sposób bardziej jakościowy. Można je wykorzystać przy ocenie danej właściwości (zdolności, motywacji, osobowości itd.) jako przesłankę, która może być uzupełniona i potwierdzona przez informacje zebrane za pomocą innych metod.

Dla potrzeb indywidualnej diagnozy oceniający jest zazwyczaj w stanie dostosować procedury do możliwości osoby ocenianej. Jednak przy grupowych badaniach testowych (np. badaniach selekcyjnych kandydatów do pracy) pojawiają się specyficzne problemy. Mogą to być praktyczne trudności związane z różnicowaniem sposobu przeprowadzania badania poszczególnych osób w sytuacji badania grupowego. Co więcej, wszystkie strony mogą uważać różnice w sposobie traktowania za niesprawiedliwe. Na przykład jeśli daje się więcej czasu na wykonanie testu, wówczas osoby niepełnosprawne mogą dojść do wniosku, że są traktowane „inaczej”, a osoby pełnosprawne mogą uznać, że wydłużenie czasu daje niesprawiedliwą przewagę.

Pomoc w określeniu specjalnych potrzeb można zazwyczaj uzyskać od odpowiednich organizacji do spraw osób niepełnosprawnych, a także od indywidualnych osób badanych. Na ogół pomocne jest (jeśli przepisy prawne na to pozwalają) zapytanie osoby wprost, w niezagrażający i wspierający sposób, czy są jakieś okoliczności, które powinny być wzięte pod uwagę¹⁴. W wielu wypadkach tego rodzaju konsultacja umożliwia wprowadzenie odpowiednich modyfikacji warunków, w jakich test jest wykonywany, bez konieczności wprowadzania zmian w samym teście.

Poniższy zarys protokołu daje ogólną wskazówkę, dotyczącą procesu podejmowania decyzji co do tego, czy modyfikować badanie testowe i jak te modyfikacje wprowadzać. Zasadniczo, niepełnosprawność może nie wносить wariacji do wyników testowych, może wносить

¹³ Jeśli chodzi o Stany Zjednoczone, to szczegółowe wskazówki na ten temat znaleźć można w: Eyde, Nestor, Heaton i Nelson (1994).

¹⁴ W Anglii, the Disability Discrimination Act (1995) nakłada również na osobę badaną powinność uświadomienia sobie własnych potrzeb.

wariancję istotną dla konstruktów i wariancję nieistotną dla konstruktów. W pierwszym przypadku modyfikacje nie są potrzebne. W ostatnim, modyfikacje powinny mieć na celu usunięcie źródła nieistotnej dla konstruktów wariancji (poprzez odpowiednie modyfikacje warunków testu lub zastąpienie go innym, bardziej odpowiednim testem). W drugim przypadku (wariancja istotna dla konstruktów) modyfikacja testu może jednak wpłynąć na trafność wyników w teście.

c1. Czy dany rodzaj niepełnosprawności może mieć wpływ na wynik w teście? Wiele odmian niepełnosprawności nie musi wpływać na wynik w teście. W takich wypadkach wprowadzanie zmian w teście byłoby nieuzasadnione.

c2. Jeśli dany rodzaj niepełnosprawności może wpływać na wynik w teście, to czy jest to wpływ nieistotny z punktu widzenia mierzonego konstruktów? Na przykład, osoba z ręką zniekształconą artretyzmem może mieć kłopoty z testem szybkości wymagającym pisania. Jeżeli zdolność szybkiego wykonywania zadań manualnych jest częścią mierzonego konstruktów, wówczas test nie musi być zmieniany. Jeśli jednak celem jest ocena prędkości sprawdzania wzrokowego, wówczas właściwszy byłby inny sposób odpowiadania.

c3. Jeśli określony rodzaj niepełnosprawności jest nieistotny dla mierzonego konstruktów, ale może wpływać na wynik danej osoby w teście, wówczas można rozważyć modyfikację procedury.

c4. Użytkownicy testu zawsze powinni poszukać w podręczniku i u wydawcy wskazówek dotyczących modyfikacji oraz informacji na temat alternatywnych form i procedur.

c5. Użytkownicy powinni także skontaktować się z odpowiednimi organizacjami do spraw osób niepełnosprawnych w celu uzyskania pomocy i wskazówek dotyczących: możliwych skutków specyficznego typu niepełnosprawności, literatury i dokumentacji oraz rodzaju modyfikacji, które mogłyby być pożądane.

c6. Każda modyfikacja testu lub procedury przeprowadzania badania testem musi być starannie odnotowana i racjonalnie uzasadniona.

Załącznik D: Warunki, jakie musi spełniać tłumaczenie the ITC Guidelines on Test Use

Poniższe warunki dotyczą oficjalnych wersji the International Test Commission (ITC) Guidelines. Zgodnie z tymi warunkami, sprawdzenie jakości i dokładności przekładu powierza się Towarzystwom Psychologicznym w poszczególnych krajach.

1. W każdym kraju jest tylko jedno oficjalne tłumaczenie.
2. Właścicielem praw do oryginalnej wersji pozostaje ITC. ITC może udzielić zgody na opracowanie oficjalnej wersji pod auspicjami lokalnego krajowego Towarzystwa Psychologicznego, z zastrzeżeniem, że kopia przekazana zostanie ITC, a Towarzystwo Psychologiczne bierze odpowiedzialność za dokładność przekładu.
3. Osoba wyznaczona przez krajowe Towarzystwo Psychologiczne przekazuje ITC pismo formalnie poświadczające dokładność przekładu.

4. ITC rezerwuje sobie prawo do rozpowszechniania kopii tłumaczenia bez opłat na rzecz Towarzystwa Psychologicznego, i życzy sobie, by wytyczne były dostępne na stronie internetowej ITC.
5. Oficjalna wersja powinna nosić tytuł: „Wytyczne Międzynarodowej Komisji ds. Testów (International Test Commission – ITC) dotyczące stosowania testów: wersja polska. Przekład autoryzowany przez [pełna nazwa Towarzystwa Psychologicznego]”.
6. Oficjalna wersja powinna być opatrzona wyraźnym logo krajowego Towarzystwa Psychologicznego i ITC.
7. Wytyczne powinny być udostępniane bezpłatnie albo bez zysku. Lokalnie opracowywane dokumenty pomocnicze, aplikacje i procedury kwalifikacyjne itd., oparte na Wytycznych, mogą być rozpowszechniane na zasadach komercyjnych.
8. Obowiązują normalne zasady dotyczące praw autorskich – osoby pragnące opublikować fragmenty muszą starać się o pozwolenie. Jeśli chodzi o przetłumaczone wersje, to ITC deleguje prawo udzielania tego rodzaju zezwoleń na lokalne Towarzystwo Psychologiczne odpowiedzialne za tłumaczenie. Odnośną informację należy zamieścić na dokumencie zawierającym Wytyczne.